

KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ VĂN HÓA HỌC VỚI SỰ NGHIỆP XÂY DỰNG NỀN VĂN HÓA VIỆT NAM HIỆN NAY.

Huỳnh Quốc Thắng

Trường Cao Đẳng Văn Hóa Nghệ Thuật TP. Hồ Chí Minh

(Bài nhận ngày 19/09/1998)

TÓM TẮT: Những giá trị văn hóa vốn gắn bó hữu cơ trong nhiều hiện tượng xã hội, chính vì vậy văn hóa trở thành như là một đối tượng đa diện của khoa học xã hội và văn hóa học (Culturologie), trở thành như một khoa học liên ngành mà phương pháp luận của nó không thể nào khác hơn là phải vận dụng phương pháp nghiên cứu của nhiều ngành khoa học xã hội để có thể giải quyết cả cái riêng lẫn cái chung trong các quy luật vận động của văn hóa với tư cách là một hiện tượng xã hội đặc thù liên quan nhiều hiện tượng xã hội khác nhau. Điều này cũng có nghĩa rằng văn hóa vừa có vị trí đặc biệt trong các đối tượng nghiên cứu của nhiều ngành khoa học xã hội, vừa đặt ra cho các khoa học ấy những vấn đề văn hóa hết sức nghiêm túc, nhất là trước các yêu cầu thực tế hiện nay.

Vì nhiều lý do, các trường văn hóa nghệ thuật các loại trong cả nước (kể cả bậc đại học và cao đẳng) hiện nay mới chỉ đủ sức tập trung giải quyết được một phần các vấn đề kỹ thuật học về văn hóa nghệ thuật, các vấn đề về văn hóa học, về lý luận và lịch sử văn hóa... còn nhiều hạn chế. Đã đến lúc các trường đại học, các cơ sở đào tạo cử nhân hoặc sau đại học về khoa học xã hội (và nhân văn) cần quan tâm tập trung đầu tư xây dựng chuyên khoa văn hóa học và đẩy mạnh hơn nữa các hoạt động nghiên cứu khoa học về văn hóa kể cả lý luận cơ bản lẫn nghiên cứu ứng dụng.

Có thể còn nhiều vấn đề khác, nhưng điều quan trọng cần khẳng định là: đầu tư cho văn hóa học sẽ là một trong những con đường và biện pháp tích cực nhất có thể góp phần làm cho tư duy và hoạt động văn hóa ở nước ta ngày càng tự giác cao hơn, khai thác được mọi lực lượng của thời hiện đại trên cơ sở phát huy được mọi tiềm năng và nội lực của "sức mạnh văn hóa Việt Nam" vốn làm cho mục tiêu "dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng văn minh, hạnh phúc" sớm trở thành hiện thực

Trong xu thế chung của tình hình thế giới và của hoàn cảnh thực tế đất nước hiện nay, để "xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa", khoa học xã hội Việt Nam rõ ràng đang có một nhiệm vụ quan trọng là phải tiếp tục tập trung nhiều hơn vào việc góp phần giải quyết những vấn đề thiết thân liên quan đời sống văn hóa đất nước, cả về lý luận cơ bản cũng như về nghiên cứu ứng dụng.

Nói tới VĂN HÓA là nói tới những thành tựu, những giá trị vật chất, tinh thần do con người sáng tạo ra và được lưu truyền, phổ biến từ đời này sang đời nọ nhằm phục vụ sự phát triển của con người và xã hội, làm cho con người ngày càng là *người* hơn, từng bước vươn lên làm chủ lấy vận mệnh lịch sử của mình trước tự nhiên, trong xã hội và ngay chính bản thân mình. Những *giá trị văn hóa* ấy vốn gắn bó hữu cơ trong nhiều hiện tượng xã hội, chính vì vậy *văn hóa* trở thành như một *đối tượng đa diện* của khoa học xã hội, và VĂN

HÓA HỌC (Culturologie) trở thành như *một khoa học liên ngành* mà *phương pháp luận* của nó không thể nào khác hơn là phải vận dụng phương pháp nghiên cứu của nhiều ngành khoa học xã hội để có thể giải quyết cả cái riêng lẫn cái chung trong các quy luật vận động của văn hóa với tư cách là một hiện tượng xã hội đặc thù liên quan nhiều hiện tượng xã hội khác nhau. Điều này cũng có nghĩa rằng văn hóa vừa có vị trí đặc biệt trong các đối tượng nghiên cứu của nhiều ngành khoa học xã hội vừa đặt ra cho các khoa học ấy những vấn đề văn hóa học hết sức nghiêm túc, nhất là trước các yêu cầu thực tế hiện nay.

Trong mọi lĩnh vực xã hội và còn hơn thế nữa : Sự tồn tại, vận động của *văn hóa* với các khía cạnh triết học của nó, tức TRIẾT HỌC VĂN HÓA, nền tảng của LÝ LUẬN VĂN HÓA hoặc VĂN HÓA HỌC ĐẠI CƯƠNG... đang là vấn đề mang nhiều ý nghĩa cả về lý luận lẫn thực tiễn. Nhìn ở góc độ bao quát, nói tới văn hóa là nói tới một phạm trù rộng lớn thuộc về chất lượng và bản chất của *các giá trị NGƯỜI* gắn liền với mọi hoạt động con người và kết quả của các hoạt động ấy trong mối quan hệ tác động qua lại với tự nhiên và xã hội. Một mặt, nó là những *giá trị liên tục* (Les valeurs continues) trong không gian và thời gian, tồn tại và phát triển thông qua hoạt động có ý thức của con người : ở đâu có con người ở đó có văn hóa và văn hóa ấy phát triển theo sự phát của con người và xã hội trong tính kế thừa liên tục. Mặt khác, văn hóa và sự phát triển của nó lại chịu sự chi phối sâu sắc bởi những điều kiện lịch sử - xã hội cụ thể trong một môi trường sống cụ thể nào đó của con người. Sự phát triển của văn hóa vì thế vừa mang tính chung nhất với những quy luật chung gắn liền sự phát triển của lịch sử - xã hội con người vừa mang nét đặc thù với những quy luật riêng tương ứng với sự phát triển của từng cộng đồng dân tộc, địa phương...trong từng giai đoạn lịch sử nhất định. Nắm bắt những quy luật chung và riêng ấy, vận dụng sáng tạo vào thực tiễn xây dựng và phát triển văn hóa đất nước tại một địa phương, một đơn vị cụ thể với tầm nhìn và tư duy chiến lược quả là một yêu cầu bức xúc đang đặt ra cả cho những người hoạt động thực tế cũng như cho những người nghiên cứu lý luận về văn hóa. Trước mắt, ngay những *khái niệm văn hóa, quy luật phát triển của văn hóa* hoặc thế nào là *văn hóa dân tộc, bản sắc văn hóa (dân tộc), văn hóa xã hội chủ nghĩa*. vv.....vẫn đang là những vấn đề lý luận cần được tiếp tục làm sáng tỏ....?

Mặt khác, nếu VĂN HÓA được xem là những giá trị người mang tính liên tục thì sự vận hành của văn hóa trong đời sống xã hội xét về mặt lịch đại, đó là *những giá trị truyền thống* nằm trong các *loại hình sinh hoạt văn hóa truyền thống* và gắn với các tiến trình lịch sử cụ thể của từng cộng đồng dân tộc (tộc người), từng địa phương (vùng, miền, quốc gia....), xét về mặt đồng đại, đó là *những giá trị vật chất, tinh thần (gồm cả yếu tố hiện đại lẫn truyền thống)* nằm trong các hiện tượng, các sinh hoạt văn hóa gắn với các cộng đồng người cụ thể (với đặc trưng dân tộc, tôn giáo, giới tính, lứa tuổi, nghề nghiệp.vv.....) trong những môi trường sống cụ thể nào đó. Vậy, những *giá trị văn hóa truyền thống tiêu biểu của Việt Nam là gì ?* những giá trị văn hóa ấy ra sao ở trong từng hiện tượng văn hóa (vật thể và phi vật thể), trong từng loại hình sinh hoạt văn hóa (phong tục tập quán, tín ngưỡng tôn giáo, lễ hội, văn học nghệ thuật.vv....) gắn với từng cộng đồng tộc người, từng vùng, từng miền cụ thể....? Có thể nào định lượng và định tính một cách tương đối chính xác các

giá trị văn hóa đang tồn tại, vận động trong các lĩnh vực sinh hoạt thuộc đời sống văn hóa - xã hội hiện nay, trên cơ sở đó có thể dự báo và định hướng các xu thế phát triển để có các biện pháp hữu hiệu tiến hành xây dựng văn hóa trong tương lai ? Bao trùm lên, thế nào là một “nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc” trong nhận thức cũng như trong thực tế hoạt động xây dựng văn hóa Việt Nam hiện nay ? Đấy vẫn luôn là những câu hỏi lời không chỉ đối với các nhà quản lý, những người hoạt động văn hóa mà còn là cả đối với các chuyên gia thuộc các bộ môn KHOA HỌC LỊCH SỬ (KHẢO CỔ HỌC, SỬ HỌC, DÂN TỘC HỌC.....) hoặc các bộ môn NGỮ VĂN (VĂN HỌC DÂN GIAN, LỊCH SỬ VĂN HỌC, HÁN NÔM.....), kể cả các bộ môn XÃ HỘI HỌC (XÃ HỘI HỌC GIA ĐÌNH, XÃ HỘI HỌC LỐI SỐNG, XÃ HỘI HỌC TÔN GIÁO.....) .... Liên quan những vấn đề này, dường như đến nay chúng ta vẫn còn đang mang nặng một số “món nợ” chưa trả được ! Một dân tộc xưa nay vẫn tự hào có hàng “ngàn năm văn hiến” và qua bao thử thách lịch sử đã khẳng định về những “nội lực” văn hóa có thật của mình.....thế nhưng đến hiện thời vẫn chưa có được một bộ giáo trình LỊCH SỬ VĂN MINH (VĂN HÓA) VIỆT NAM tương đối hoàn chỉnh ! Ngay những nỗ lực và kết quả bước đầu của những cá nhân góp phần vào việc đặt nền tảng xây dựng bộ môn CƠ SỞ VĂN HÓA VIỆT NAM hình như vẫn chưa được đầu tư và nhân lên đúng mức để thành nỗ lực và kết quả chung !....Ngoài ra, ở góc độ nghiên cứu ứng dụng và từ tình hình thực tế, trước cuộc diện ngày càng phức tạp của sự nghiệp xây dựng nền văn hóa Việt Nam xã hội chủ nghĩa ở thời kỳ quá độ, trong cơ chế thị trường và trong điều kiện mở cửa như hiện nay, nhìn chung những nhận thức giản đơn trước đây vẫn xem hoạt động văn hóa là hoạt động *giáo dục (xã hội)*, là hoạt động chính trị tư tưởng đơn thuần.....đến giờ hình như không còn hoàn toàn phù hợp nữa. Hiệu quả văn hóa trong các hoạt động văn hóa - xã hội năng động hiện nay trước hết đó là sự thỏa mãn các *nhu cầu văn hóa tinh thần* (ngày càng đa dạng, phong phú về cơ cấu và tính định hướng) của nhiều loại đối tượng (với nhiều loại trình độ và thị hiếu khác nhau thuộc từng cá nhân, nhóm, cộng đồng người cụ thể đang liên tục biến động) hướng theo những mục tiêu xã hội hết sức thiết thực. Đặc biệt để đi đến và đảm bảo các hiệu quả như vậy, các hoạt động văn hóa hiện thời cũng không thể không chú ý các quy luật khắc nghiệt của cơ chế thị trường nói chung, khai thác tốt các “động lực kinh tế” (quy luật giá trị, quy luật phân phối theo lao động.....) nói riêng nằm ngay trong các hoạt động văn hóa ấy mà không rơi vào tình trạng “mua, bán”, “kinh doanh đơn thuần” các sản phẩm, các giá trị văn hóa !....Chính vì thế, nền tảng khoa học của quản lý xây dựng văn hóa hiện nay dường như không thể là GIÁO DỤC HỌC VĂN HÓA mà còn phải là, quan trọng hơn phải là XÃ HỘI HỌC VĂN HÓA, KINH TẾ HỌC VĂN HÓA .....,là những vấn đề còn khá mới mẻ, thậm chí chưa định hình về quan niệm, về nội dung khoa học mặc dù thực tế đang rất cần (?).....

Vấn đề càng trở nên phức tạp hơn khi mở rộng “đường biên” của nó ! VĂN HÓA VÀ VĂN HÓA DÂN TỘC đang ngày càng là vấn đề thời sự mang ý nghĩa chính trị – xã hội lớn lao không những riêng đối với nước ta mà còn đối với toàn thế giới. Đứng trước nguy cơ nền văn hóa của nhiều dân tộc bị tàn lụi trước xu thế bành trướng của một số trào

lưu văn hóa phương Tây, tổ chức UNESCO đã gióng hồi chuông báo động : Làm sao cho sức sống trường tồn của văn hóa dân tộc đủ mạnh để không chỉ chống đỡ hiệu quả trước xu thế ngoại lai mà còn có thể sánh vai các nền văn hóa thế giới một cách chững chạc, bình đẳng ? Tiếp theo chương trình “*Thập kỷ vì sự phát triển văn hóa thế giới*” (1988-1998), tại Hội nghị về văn hóa của tổ chức UNESCO ở Xtốckhôm (Thụy Điển) vào ngày 02/04/1998 vừa qua, *chiến lược văn hóa thế giới* tương lai với kế hoạch hành động gồm năm điểm đã được đưa ra như sau : Một, làm cho chính sách văn hóa trở thành một bộ phận chủ yếu của chiến lược phát triển; Hai, thúc đẩy việc tham gia và sáng tạo trong cuộc sống văn hóa; Ba, tăng cường chính sách và biện pháp bảo vệ văn hóa, nhấn mạnh tới tầm quan trọng của những di sản hữu hiệu và vô hình (tức văn hóa vật thể và văn hóa phi vật thể); Bốn, thúc đẩy sự đa dạng hóa về văn hóa và ngôn ngữ trong xã hội thông tin; Năm, dành thêm các nguồn nhân lực và tài chính cho phát triển văn hóa.....Như vậy, vấn đề xây dựng nền văn hóa Việt Nam “*tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc*” hiện nay không thể tách rời việc nghiên cứu những vấn đề chung về *lý luận văn hóa, lịch sử văn hóa* vv.....với những quan điểm, đường lối, chính sách văn hóa..... cụ thể ở nước ta và càng không thể tách rời những vấn đề ấy với các vấn đề tương tự ở các nước trên thế giới, đặc biệt là các nước trong khu vực. Những bộ môn LỊCH SỬ THẾ GIỚI, ĐỊA LÝ THẾ GIỚI vv.....chẳng hạn (về các nước phương Tây, các nước phương Đông, các nước Đông Nam Á.....) rất cần thiết được phát huy mạnh mẽ hơn bằng mọi hướng nghiên cứu để đi sâu hơn vào các vấn đề văn hóa học, không phải chỉ là để tìm hiểu những việc quá khứ của nước ngoài mà quan trọng là có thể ứng dụng hiệu quả các tri thức, kinh nghiệm đã có của nhân loại vào thực tế hoạt động trên mọi lĩnh vực chính trị, kinh tế, văn hóa, du lịch.....nhằm vừa tăng cường “*nội lực*” cho việc xây dựng văn hóa trong nước hiện nay vừa góp phần tích cực mở rộng quan hệ *giao lưu văn hóa* giữa nước ta cùng toàn thế giới trong tương lai.....

Với nhiều lý do khách quan, chủ quan khác nhau, nhìn chung hiện nay mạng lưới các trường văn hóa nghệ thuật trong cả nước (kể cả bậc đại học và cao đẳng) chỉ mới đủ sức tập trung giải quyết được một phần các vấn đề kỹ thuật học về văn hóa và nghệ thuật, trên thực tế các vấn đề văn hóa học mang tính hệ thống, bài bản, chuẩn mực (so với yêu cầu trước mắt và lâu dài), nhất là lý luận và lịch sử văn hóa .....rõ ràng là đang còn nhiều hạn chế cả trong giảng dạy lẫn trong nghiên cứu. Để khẳng định và nâng cao hơn nữa vị trí vấn đề văn hóa học ngang tầm các yêu cầu thực tiễn đang đặt ra cho nó, đã đến lúc các trường đại học, các cơ sở đào tạo cử nhân hoặc sau đại học về khoa học xã hội và nhân văn cần quan tâm tập trung đầu tư xây dựng chuyên khoa văn hóa học, những chương trình, giáo trình liên quan văn hóa học, khuyến khích những đề tài nghiên cứu, những luận văn tốt nghiệp, nghiên cứu sinh về đề tài văn hóa học và văn hóa Việt Nam.....Tất nhiên việc đào tạo và nghiên cứu như vậy ngoài phần giải quyết những vấn đề lý luận cơ bản về văn hóa học vẫn có thể kết hợp phần ứng dụng với những nội dung thiết thực như tổ chức, quản lý hoạt động văn hóa nghệ thuật, hướng dẫn du lịch, nghiên cứu giảng dạy về văn hóa học và các lĩnh vực liên quan như văn hóa – du lịch .v.v.....

Chắc chắn còn nhiều vấn đề khác nữa liên quan đến việc xác định rõ hơn vị trí của văn hóa học trong các bộ môn khoa học xã hội và trước các nhiệm vụ thực tế xây dựng nền văn hóa Việt Nam hiện nay, nhưng có lẽ điều quan trọng hơn hết cần khẳng định ở đây là : đầu tư đúng mức cho văn hóa học hiện nay sẽ là một trong những con đường và biện pháp tích cực nhất có thể góp phần làm cho tư duy và hoạt động văn hóa ở nước ta ngày càng tự giác cao hơn, khai thác được mọi lực lượng của thời đại trên cơ sở phát huy được mọi tiềm năng và nội lực của “*Sức mạnh văn hóa Việt Nam*” vốn có làm cho mục tiêu “dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng văn minh, hạnh phúc” sớm trở thành hiện thực.

SOCIAL SCIENCES AND CULTUROLOGIE IN REGARD OF THE VIETNAMESE CULTURE BUILDING

Huynh Quoc Thang

ABSTRACT: Cultural values have long rooted in many social phenomena. That is why culture has become a sort of multi-facet object of social sciences and culturology, a science whose methodology is to utilize all the methods of different branches of social sciences in order to solve both the general and specific problems in accordance with the cultural evolution as a particular social phenomenon related to other ones. This also means culture takes up a key position among objects of certain branches of social science; and presents serious issues of culturology for those sciences, especially in the present reality.

For many reasons, culture and art institutions of all ranks in the whole country (including colleges and universities) are only capable of solving problems of technique, whereas their ability to solve problems of culturology, theory and history of culture is limited. It is now high time for universities institutions which offers undergraduate and graduate programs in social sciences (and humanities) set up their departments of culturology and boost the scientific research in culture, including theoretical and applied studies.

Many other issues may remain unmentioned, yet it is important to reaffirm that investing in culturology is one of the best ways and means to wake up the self consciousness of cultural activities in our country; to take advantage of all forces of the present times by making full play of all the potentiality of “Vietnam Cultural Strength”. That will lead to a soon realization of our mandate: “Wealthy people, a stable state and a fair and civilized society.”

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

- A.I. Arnoldov (chủ biên) : *Cơ sở lý luận văn hóa Mác - Lênin*; Nxb Văn hóa; Hà Nội; 1985.
- *Bản sắc văn hóa Việt Nam* (Nhiều tác giả) ; Nxb Khoa học xã hội; Hà nội; 1990.

- Phạm Văn Đồng : *Văn hóa và đổi mới* ; Nxb Chính-trị quốc gia , Hà nội ; 1994
- P. Huard, M. Durant : *Connaissance du Vietnam*; EFEO; Hanoi; 1954.
- Nguyễn Văn Huyền : *The ancient civilization of Vietnam*; Thế giới publishers; Hanoi; 1995.
- O. Jansé : *Nguồn gốc văn minh Việt Nam*; Nxb Đại học; Huế; 1961.
- Nguyễn Khánh: *Lời phát biểu khai mạc Hội nghị lần thứ 12 Ủy ban Quốc gia Thập kỷ Quốc tế Phát triển Văn hóa Việt Nam*; Tc Khoa học xã hội; số 32 – II-1997.
- Phan Ngọc : *Văn hóa Việt Nam và cách tiếp cận mới*; Nxb Văn hóa Thông tin; Hà nội; 1994.
- *Sự chuyển đổi các giá trị trong văn hóa Việt Nam*; NXB Khoa học xã hội; Hà nội; 1993 .
- Huỳnh Quốc Thắng : *Hoạt động văn hóa cơ sở ở thành phố Hồ Chí Minh : Thực trạng và hướng đi* ; Tc Khoa học xã hội; số 7; 1991.
- Huỳnh Quốc Thắng : *Vài ý kiến về nghiên cứu bảo vệ di sản văn hóa*; Tc văn hóa Quảng trị; số 2; 1994.
- Huỳnh Quốc Thắng : *Mấy bài học quan trọng về xã hội hóa hoạt động văn hóa* ; Trong : *Xã hội hóa hoạt động văn hóa*; Viện văn hóa – Bộ văn hóa thông tin; Hà nội; 1996.
- Trần Ngọc Thêm : *Tìm về bản sắc văn hóa Việt Nam*; Nxb TP Hồ Chí Minh; 1996
- *Văn hóa xã hội chủ nghĩa và sự hình thành ý thức xã hội chủ nghĩa của nhân dân lao động*; Viện thông tin khoa học xã hội – Ủy ban khoa học xã hội; Hà nội; 1983.
- Hoàng Vinh : *Mấy suy nghĩ về tính chất kế thừa trong tiến trình phát triển của văn hóa truyền thống Việt nam*; Tc Dân tộc học; số 1 (61); 1989; tr. 48 - 52.
- Trần Quốc Vượng (chủ biên) : *Cơ sở văn hóa Việt Nam* ; Nxb Đại học quốc gia Hà nội; 1997.
- L.White : *The science of culture*; New York; 1949.
- L.White : *The concept of cultural systems. A key to understanding tribes and nations*; New York; 1975.